

1574 Tunus Seferi Üzerine Yeni Bir Bakış

A New Perspective on the 1574 Tunisian Campaign*

Emrah Naki**

Özet

Osmanlı Devleti, iktisadi ve stratejik sebeplerle Venedik'e karşı giriştiği Kıbrıs seferini 1 Ağustos 1571'de tamamlayıp Doğu Akdeniz'in tek hâkimi olmayı başardı. Fakat çok geçmeden İspanya Krallığı öncülüğünde Venedik ve Papalık devletlerinin desteğiyle kurulan haçlı donanmasına karşı 7 Ekim 1571'de İnebahtı'da hezimete uğrayarak Akdeniz'deki askeri üstünlüğünü geçici olarak İspanya'ya kaptırdı. Osmanlı donanmasına karşı elde edilen başarıyı daha somut bir zaferle taçlandırmak ve Osmanlıların Batı Akdeniz'le bağlantısını kesmek isteyen Avusturyalı Don Juan komutasındaki İspanyol donanması 11 Ekim 1573'de Tunus'u ele geçirdi. Bu bölge Sicilya boğazının diğer ucunda bulunduğundan, Doğu ile Batı Akdeniz arasındaki stratejik konumu itibarıyla kritik önemi haiz olan Tunus'un geri alınması Osmanlı devleti için zaruriydi. Bu hamle ile Osmanlı Devleti hem İnebahtı'da kaybettiği itibarını tekrar kazanmış olacak, hem de Doğu ve Batı Akdeniz arasında gemilerini çok daha rahat ve güvenli bir şekilde yüzdürerek en batıdaki topraklar hariç Kuzey Afrika'nın tamamında hâkimiyetini muhafaza edecekti. Bu bağlamda, kanlı bir mücadeleden sonra 13 Eylül 1574'de tekrar Osmanlı hâkimiyetine geçen Tunus'un fethi hakkında kaleme alınan çalışmamız, hem Osmanlı hem de İspanyol kaynaklarına göre bir muharebenin anatomisini karşılaştırmalı bir şekilde gösterme denemesidir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İspanya, Tunus, Halkulvâd, Akdeniz.

Abstract

The Ottoman State, having accomplished the campaign of Cyprus which it launched due to economic and strategic reasons against Venice

* Bu makale 27-28 Mayıs 2016 tarihinde gerçekleşen "8. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumunda" bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., emrhnaki@gmail.com

on August 1, 1571, managed to be the only sovereign of the Eastern Mediterranean. But it soon lost temporarily its military superiority in the Mediterranean to Spain being completely defeated in Lepanto on October 7, 1571 against the crusader navy, formed under the leadership of the Kingdom of Spain with the support of Papal States and Venice. The Spanish Navy commanded by Don Juan of Austria who intended to crown its success against the Ottoman Navy with a more concrete victory and to disrupt the connection of the Ottomans with the Western Mediterranean, conquered Tunisia on October 11, 1573. It was indispensable for the Ottoman State to recapture Tunisia because of its critical importance, owing to its strategic location between East and West Mediterranean, since this region was situated at the other end of the strait of Sicily. With this move, the Ottoman State was both to regain the reputation which it lost in Lepanto and to maintain its dominance in the North Africa as a whole except the westernmost lands by floating its ships between East and West Mediterranean much more comfortably and in a safe manner. In this context, our study which is written on the conquest of Tunisia that came under Ottoman domination again after a bloody struggle on September 13, 1574, is an attempt to portray the anatomy of a battle in a comparative way according to both Spanish and Ottoman sources.

Key: Ottoman, Spain, Tunisia, La Goulette, Mediterranean.

Giriş

Bu çalışma, Ricardo González Castrillo'nun la Real Biblioteca de Madrid [Madrid Kraliyet Kütüphanesi] arşivinden bulup makale olarak sunduğu "Libro de cassos impensados..."¹ diye başlayan Alonso de Salamanca'nın elyazması eseri temel alınarak hazırlanmıştır. Osmanlıların 1574 Tunus seferi üzerine ayrıntılı ve deskriptif bir anlatıma sahip olması sebebiyle Alonso de Salamanca'nın eseri, Türkiye'de şimdiye kadar 1574 Tunus seferi hakkında bizi aydınlatan kaynakların eksikliklerini tamamlayıcı niteliktedir. Alonso de Salamanca'nın el yazması eserine atıfta bulunurken, araştırmacıların elektronik

¹ Castrillo'nun bize sunduğu elyazması eseri la Real Biblioteca de Madrid [Madrid Kraliyet Kütüphanesi]'de aramak için bk. "Libro de cassos impensados, perdidas y levantamientos de Reyes de Turquia y de lo que mobio al Gran Turco Selim segundo Octomagno a mandar su Armada a la recuperacion de la fuerça de la Goleta y Reyno de Tunes y de con que potencia y astucias lo recobro y de un notable discursso de la muerte del mismo Gran Turco Selim y subcession de su Hijo Morato primero Octomagno con lo de otras cossas de gustosa lectura / compuesto en cinco cantos de octava rima por un soldado de los particulares que se perdieron en la Goleta. Scripto en Costantinopla año 1576" adlı nüsha: PR Real Biblioteca, folio 1, Manuscrito II/1330; Castrillo'nun makalesi için bk. Ricardo González Castrillo, "La Perdida de la Goleta y Tunes 1574 y Otros Sucesos de Historia Otomana, Narrados por un Testigo Presencial: Alonso de Salamanca", *Anaquel de Estudios Árabes*, V. 3, Madrid 1992.

ortamda daha rahatlıkla ulaşabileceklerini göz önünde bulundurarak ve ayrıca emeğe saygı açısından ağırlıklı olarak Castrillo'nun makalesi referans gösterilmiştir. Bununla birlikte, konuyla doğrudan alakası olmayan kaynaklara atıf yaparak dipnotlarla şişirmekten kaçındığımız çalışmamız, konuyla ilişkili Osmanlı ve İspanyol arşiv belgelerinden yararlanılarak dönemin kronikleri ışığında karşılaştırmalı bir şekilde yazılmıştır.

Osmanlıların 1574 Tunus seferinin anlatıldığı Alonso de Salamanca'nın elyazması eseri, karşılaştırmalı bir Osmanlı tarihi yazmak açısından oldukça değerlidir. Bu el yazması, 1576'da Alonso de Salamanca'nın İstanbul'daki esareti sırasında yazılmıştır. Destansı şiirsel bir üslubun kullanıldığı eser, beş bölümden oluşmaktadır.²

Osmanlılar tarafından 43 gün boyunca kuşatma altında tutulan Halkulvâd [La Goleta] kalesinin savunmasında bulunan Alonso de Salamanca, muharebenin tüm ayrıntılarını kaydetmiştir. Sefer sırasında 25 yaşında olan Alonso de Salamanca, muharebede kimisi ağır yaralı olarak kurtulan 73 askerle birlikte Osmanlılara esir düşmüş ve iki yıl boyunca ikamet edeceği İstanbul'a götürülmüştür. İstanbul'dan sonra nakledildiği İskenderiye'den 270 Hristiyan esirle birlikte kaçmayı başarmıştır.³

Alonso de Salamanca, Osmanlıları Tunus seferine sürükleyen sebepleri sıralarken, II. Selim'in, İspanya kralı V. Carlos'un, babası Sultan Süleyman'a ettiği hakaretlere karşılık vermek arzusunda olduğunu söylemekteydi. Aslında hepsinden de öte, İnebahtı Deniz Muharebesinde (7 Ekim 1571) Haçlı donanmasına karşı aldığı ağır mağlubiyetin intikamını almak için yanıp tutuşuyordu. Bu muharebede donanmasını kaybetmekle kalmamış ardından Haçlı galibiyetinin mimarı Don Juan de Austria tarafından Tunus Krallığı (11 Ekim 1573) ikinci kez İspanyol hâkimiyetine sokulmuştu.⁴

V. Carlos ve Tunus'un Fethi (1535)

Hafsî hanedanlığı'nın başkenti olan Tunus, 1534 Baharında Osmanlı Kaptan-ı Deryası olarak tayin edilen Barbaros Hayrettin Paşa tarafından fethedildi. 15 Ağustos 1534'de askerlerini Benzert (Bizerte)'de karaya çıkararak Barbaros Hayrettin Paşa, üç gün sonra Tunus kentini zapt etti. Tahtın sahibi Mevlây Hasan ise kentten kaçmayı başardı. Konumu itibarıyla Akdeniz'in en stratejik limanlarından biri olan Tunus'un Osmanlıların eline geçmesi askerî dengeleri kökünden sarstı. Artık Osmanlılar, Sicilya boğazının bir ucunu kontrol

² Castrillo, *a.g.m.*, s. 247.

³ Castrillo, *a.g.m.*, s. 248-249.

⁴ Castrillo, *a.g.m.*, s. 251.

altına alarak gemilerini Doğu ve Batı Akdeniz arasında eskiye nazaran çok daha güvenli bir şekilde yüzdürebileceklerdi.⁵

Emrah Sefa Gürkan'a göre, Batı Akdeniz'in Osmanlı Devleti'nin ilgi alanına girdiği 1534 seferinden sonra Osmanlılar, ileride İtalya'yı hedef alan daha kapsamlı bir harekât için ön sefer niteliğinde olan Tunus'un fethine girişmişlerdi. Böylelikle Batı Akdeniz ile Doğu Akdeniz arasındaki geçişi, yani Sicilya Boğazı'nı elinde tutan Tunus'un fethi ile Osmanlılar, Habsburg topraklarına bir gecelik mesafede bulunan Halkuvâd'da iyi muhafaza edilebilen bir liman bulabileceklerdi. Bu bağlamda Osmanlılar, Balkanlar'da uyguladıkları askerî stratejinin bir benzerini Akdeniz'de de uygulamaktaydılar.⁶

Mevcut Türk tehdidi karşısında tedbir almakta gecikmeyen V. Carlos ise bir an önce harp meclisini toplayıp Türkleri Sicilya kanalının girişinden kovmak için sefer kararı aldırdı. Bu seferi önemli kılan diğer bir mevzu ise V. Carlos'un oldukça büyük bir ordu oluşturmayı başarmasıydı. İspanyol donanması dört yüzden fazla gemiden oluşmaktaydı. Bu büyük donanma sayesinde 26.000 asker ve 2.000 attan müteşekkil ordu, Mağrib sahillerine taşındı. Buna karşın 8.000 kişilik bir ordu toplayabilen ve Tunus halkının savaşta nasıl bir hâl takınacağından emin olamayan Barbaros Hayrettin Paşa, şartların Osmanlıların aleyhine olduğunu görüp 1535 yazında kenti terk ederek Cezayir'e geri döndü. Savunmasız kalan Tunus'u İspanyol askerleri acımasızca yağmaladılar. İspanyol işgaline rağmen Latin Dünyası'nın Kuzey Afrika'daki sacayağı olarak Tunus'u kullanmaya niyeti olmayan V. Carlos, 8 Ağustos 1535'de Hafsî tahtını yeniden Mevlây Hasan'a bırakan antlaşmayı imzaladı. Bu antlaşmaya göre Hafsî krallığı Habsburg idaresine haraç ödemekle yükümlü tutulurken, Halkulvâd'daki Hristiyan garnizonu ile Mağrib'in yerli halkının birbiriyle karışmasının engellenmesi için tedbirler alınmış oldu. Anlaşılacağı üzere Kuzey Afrika eskisi gibi tarafsız bir bölge olarak görülmeye devam edecekti.⁷

Alonso de Salamanca, birinci parçada V. Carlos'un 1535'deki Tunus seferine atıfta bulunmakta, imparatorun bu çıkartmaya şahsen katıldığını bildirmektedir. İspanyol ordusunun Tunus'u işgaliyle birlikte V. Carlos'un, Hafsî Krallığını kendisine tâbi kılp müttefik yaptıktan sonra, eski bir Fenike kolonisi olan Antik Kartaca kentine komşu bulunan Halkulvâd [La Goletta]'da kale inşasına başladığını yazmaktadır. Dörtgen planlı ve dört burçlu bu eski kale, 1565'de II. Felipe tarafından İtalyan mühendis Fratino'ya tevdi edilerek

⁵ Andrew Hess, *Unutulmuş Sınırlar: 16. Yüzyıl Akdeniz'inde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi*, Çev. Özgür Kolçak, Küre Yayınları, İstanbul 2010, s. 107.

⁶ Emrah Sefa Gürkan, "Osmanlı-Habsburg Rekâbeti Çerçevesinde Osmanlılar'ın XVI. Yüzyıl'daki Akdeniz Siyaseti", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. Haydar Çoruh – M. Yaşar Ertaş- M. Ziya Köse, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 25-26.

⁷ Hess, *a.g.e.*, s. 107-108.

inşa edilen altı burçlu yıldız şeklindeki yeni kalenin içinde kalmıştır. Bu yeni yapıyla kale savunmasının güçlendirilmesi tasarlanmıştır.⁸

Uluç Ali Paşa Tarafından Tunus'un Fethi ve Don Juan de Austria Tarafından Geri Alınışı

1560'larda Hollanda'da patlak veren Protestan isyanları sebebiyle İspanya kralı II. Felipe yönünü Aşağı Ülkeler'e dönmüş bulunuyordu. Fakat İspanya'nın güneyinde birden bire ortaya çıkan Morisko⁹ isyanı, bütün dikkatini Akdeniz'e çevirmesine neden oldu. İspanya'daki Moriskolar yetmiş yıldır Osmanlı Devleti'nden yardım talep ediyorlardı. 1570 yılı başlarında II. Selim, Cezayir'den Moriskolara asker ve silah yardımı yapılması emrini vermişti. Bu arada veziriazam Sokullu Mehmed Paşa, Toloun'u üst olarak kullanmayı Fransa kralından açıkça talep etmişti. Ancak Moriskolara söz verilen, belki de gönderilmesi hiç düşünülmemeyen Osmanlı yardımı,¹⁰ Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa'nın kısmi yardımından öteye geçemedi. Yine de İspanya'nın güneyinde patlak veren ve kısa zamanda daha geniş alanlara yayılan Morisko isyanı sayesinde Uluç Ali Paşa, stratejik öneme sahip Tunus'un İspanya'ya tabi kralını Ocak 1570'de devirmeyi başardı.¹¹ Fakat Halkulvâd İspanyolların elinde muhafaza edilmeye devam etmekteydi.¹² Yine de Osmanlılar için büyük başarı olarak kabul edilebilecek bu zafer, ne yazık ki, İnebahtı Deniz Muharebesinin gölgesinde kaldı.

Papalık, İspanya ve Venedik kuvvetlerinden oluşan Haçlı donanması, 7 Ekim 1571'de İnebahtı'da Osmanlı donanmasına büyük bir yenilgi yaşattı.¹³ Haçlı Donanmasının bu galibiyetinden sonra zafer sarhoşu Batı'nın bir sonraki hedefi Osmanlı başkentiydi. Fakat Venedik'in kendi ticari çıkarlarını gözeterik ittifaktan ayrılması ve Osmanlı Devleti'yle barış yapması neticesinde Kutsal Liga varlığını sürdüremedi. Müttefik devletler tarafından verilen vaatlerin yerine getirilmeyip ittifakın dağılması neticesinde İspanya, Batı Akdeniz'in güvenliği adına stratejik önemi haiz Tunus'un fethi için harekete geçti.¹⁴

⁸ Castrillo, *a.g.m.*, s. 252.

⁹ 16. yüzyıl İspanya'sında Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçen kimse.

¹⁰ Roger Crowley, *Empires of the Sea: The final Battle for the Mediterranean 1521-1580*, Faber and Faber, London 2009, s. 208-210.

¹¹ H. G. Koenigsberger, "Western Europe and the Power Spain", *The Cambridge Modern History*, V. 3, Ed. R. B. Wernham, Cambridge University Press, London 1971, s. 252.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi: II. Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Andlaşmasına Kadar*, C. 3, I. Kısım, TTK, Ankara 2009, s. 29.

¹³ İdris Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul, 2000, s. 288.

¹⁴ Fernand Braudel, *El Mediterráneo y ek Mundo Mediterráneo en la Época de Felipe II*, Tomo Segundo, Traducción: Mario Monteforte Toledo, Wenceslao Roces y Vicente Simón, Fondo de Cultura Económica, Mexico 2010, s. 600-636.

Don Juan de Austria komutasındaki İspanyol donanması, İnebahtı'nın yıl dönümüne denk gelen 7 Ekim 1573'te yüzden fazla gemi ile Sicilya'dan Tunus'a hareket etti. 8 Ekim'de gün batarken Halkulvâd önlerine ulaşarak ertesi gün geceye kadar 13.000 İtalyan, 9.000 İspanyol ve 5.000 Alman'dan oluşan 27 bin kişilik ordusunu karaya çıkarttı. 10 Ekim'de kente yaklaştı ve herhangi bir güçlkle karşılaşmaksızın 11 Ekim'de şehri işgal etti.¹⁵ Uluç Ali Paşa tarafından devrilmeden önce Tunus'ta babasının gözlerine mil çektirip idareyi aldıktan sonra 25 yıl hüküm süren Hafşilerden Mevlây Hamid ve ya Ahmed ise Don Juan'ın gelişini haber alır almaz İspanyolların yanına koşmuştu.¹⁶

Sultanın casusları vasıtasıyla İspanyol donanmasının gelişini çok önceden haber alan 6.000 kişilik Tunus'taki Osmanlı garnizonuysa askeri bakımdan sayıca üstün olan İspanyol kuvvetlerine karşı direnmenin fayda sağlamayacağına inandığından, kenti çoktan boşaltıp Kayravan'a çekilmişti.¹⁷

Mühimme Defterlerindeki hükümlerden öğrendiğimiz kadarıyla, Piyale Paşa serdarlığında Akdeniz'e çıkan Donanma-yı Hümâyun, yeni bir kale inşasının Osmanlılarca başlatıldığı Navarin limanı civarında bulunmaktaydı. Dubrovnik'li casuslar vasıtasıyla Osmanlı Divânı, yüz kadarı Messina limanında, elli kadarı ise Anabolu'da demir atmış olan Don Juan komutasındaki İspanyol donanmasının, hazırlıklarını tamamlayarak her an Tunus'a saldırmak üzere olduğunu öğrenmişti. Bu doğrultuda, Cezayir Beylerbeyi Ahmed Paşa ve Tunus Beylerbeyi Haydar Paşa'ya karada askerle hazır olunması hususunda hükümler gönderilmişti. Ayrıca Serdar Piyale Paşa'ya Tunus'a olası bir saldırı durumunda deniz mevsimi geçtiği için şehri korumakta geç kalındığını, müdahalede bulunulması durumunda ise mevsim şartlarının tehlike yaratacağını ve donanmanın İstanbul'a dönüşünü riskli kılacağını, bu sebeple Donanma-yı Hümâyun'un Tunus'a hareketi hususunda ihtiyatlı davranılması gerektiği bildiriliyordu.¹⁸

¹⁵ Braudel, *a.g.e.*, s. 644.

¹⁶ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁷ İspanyol Altın Çağı'nın ünlü tarihçisi Luis Cabrera de Córdoba'nın 1619'da yayımlanan İspanya kralı II. Felipe kroniği için bk. Luis Cabrera de Córdoba, *Felipe Segundo, Rey de España*, Tomo Segundo, Madrid 1876, s. 202.

¹⁸ *Vezîr Piyale Paşa hazretlerine Hüküm ki ...İspânyâ'nın Mesina'da yüz mikdarı kadırgası olub donadub varub Doncuvani Anaboli'den elli pâre kadırga ile alub yüz elli pâre kadırga ile niyetleri Tunus üzerine varmakdır diyu haber virüb ve Anavarin limânında bina olunacak kal'a yeri ebl-i vukûfla görüleb maballi ta'yin olunub ve masraf için Mora beğine donânma akşesinden ikiyüz bin akçe teslim olunub bil-fi'ül ol hizmetde olduğun ve inşâ'a'llâh te'âlâ Rebi'ül-evvel'in yirmi altıncı günü Anavarin'den donânma-i hümâyunla kalkub maballi me'mura müteveccih olacağını ve inşâ'a'llâh te'âlâ donânma-i hümâyunla 'avdet müyesser oldukda kal'a-i mezbur binasına donânma-i hümâyun halkı ile dikkat ve ihtimâm olunmak mukarrer olduğun bildirmişsiz bu bâbda dahi ber ne denilmiş ise mufassalen ma'lûm-ı şerîfim olmuşdur ve Dubvornik beğleri dahi südde-i sa'adete mektûb gönderüb*

Tunus seferine girilmeden önce, fetihten sonra izlenecek siyasetle ilgili II. Felipe ve üvey kardeşi Don Juan arasında anlaşmazlıklar baş göstermişti. İspanya Kralı, Aşağı Ülkeler’de isyancılara karşı sürdürdüğü mücadelenin İspanyol maliyesinde yarattığı bunalım sebebiyle Tunus ve Halkulvâd kalelerinin muhafazasını külfetli buluyor ve yıkılması gerektiği konusunda görüş bildiriyordu. Buna karşın, Akdeniz’e bakışı çok daha farklı olan Don Juan, üvey kardeşi II. Felipe gibi Tunus seferiyle Osmanlıların Batı Akdeniz ile olan bağlantısını koparmak istemekle birlikte, aslında Tunus tahtının ele geçirilmesiyle Avrupa soylu sınıfından mürekkep bir krallık kurmayı arzuluyordu. Kaleleri yıkmak yerine, Tunus şehri ve ona yakın İspanyolların *Estaño* dediği Tunus Gölü¹⁹ arasında, çevresi Halkulvâd’dakinden iki kez daha büyük olan bir kalenin inşaatını başlatarak İspanya Kralı’ndan gelen talimatları dikkate almaması Don Juan’ın asıl niyetini açığa çıkardı. Milan’lı Gabrio Serbelloni’nin mühendisliğinde 11 Kasım’da inşaatına başlanan *Nova Arx* isimli kale, her birinde bir burç bulunan altı uçlu bir yıldız şeklinde olacaktı. Büyük bir hızla çalışılmasına rağmen, 1574’de Osmanlı donanması Tunus kıyılarına ulaştığında, kale inşaatı hala bitmemişti.²⁰

Andrew Hess, 1566’da kale muhafızlarına ödenen maaşların yılda 200.000 dukayı aştığını, Aşağı Ülkeler meselesi yüzünden dar boğaza giren İspanyol

İspanya kapûdanı yüz elli pâre gemüden ziyâde donatmağa kâdir olmaduğun bildürdükleri mukâddema siz e i’lâm olunmuşdu imdi küffâr-ı hakisârın mekr ü hilesinden gaflet câiz olmamağın Tunus ve Cezâyir beglerbeğlerine müekked ahkâm-ı şerife yazılıb anun gibi melâin-i hâsirin ‘yâzen billah-i te’âla ol cânibe müstenli olursa karada ‘asker ile hazır olub bi-inayeti’l-llahi te’âla a’dâ-yı bedrayı def ü ref eyleyüb memleket ve vilâyete gafletle bir zarar u gezend irişdirmekten hazer üzere olalar deyu tenbih olunmuşdur buyurdum ki ziker olunan ahkâm-ı şerifeyi müşârun-ileyhümâyâ isâl eyleyüb siz dahi vech ve münâsib gördüğünüz üzere mukkem tenbih ve te’kîd eylesiz ki bab-ı muhafazada takâsirat itmeyüb kemâl-i ba’sîret üzere olub gafletle küffârdan bir mahale zarar u gezend irişdirmekten ihtiyât üzere olalar ve siz dahi me’mûr olduğunuz kal’a üzerine varmağa geç kalmışsınız dir bu zamandan sonra ağır donânma ile engini geçilüb gerü ‘avdet müşküldür bu bâbda kapûdânım dâme ikbâlehu ile ve sâir ümerâ ve korsânlar ile müşâvere idüb din ü devlete enfa’ olan ne ise mücebiyle ‘amel idüb ‘ırz ve nâmus-ı saltanata mugâyir vaz’ sudurundan ibrâz üzere olasız emirdir ki hake subhânehu ve te’âlâ ‘asakir-i islâma nusret ve a’da-yı eyyâm-ı bezîmet müyesser eylemiş evvelâ donânma-i hümayun madâm ki taşradadır eğer Tunus câniblerine ve eğer gayrı yirde a’dâ dabl ve taarruz eylemek kabsım olunmaz ama donânma-i hümayun bi-avnilabi te’âlâ muzaffer ve mansûr ‘avdet eyledikde kefere-i kahire hareketden bâli olmayub bir mahalle zarar kâsd eylemek muhtemeldir ol zamanda ne tedârik görülmek münâsib ise hüsn-ü müşâvere ile mukaddemce muhavif olan cânibler mümkin olduğu üzere tedâriki görüleb biz etdirile... BOA, MD, 22 Nr., Hk. 416, 13 Ağustos 1573 (981.R.14); Ayrıca bk. BOA, MD, 22 Nr., Hk. 308, 26 Temmuz 1573 (981.Ra.26); BOA, MD, 22 Nr., Hk. 419, 13 Ağustos 1573 (981.R.14).

¹⁹ Halkulvâd ve Yeni Tunus kalesi arasındaki bağlantı tekneleri yüzdürebilmek için yeteri kadar derinliğe sahip olmasından dolayı bu göl sayesinde 3 saatten az bir sürede kolay bir şekilde sağlanabiliyordu. Karadan ise ulaşım bir saat fazla sürmekteydi.

²⁰ Castrillo, *a.g.m.*, s. 253.

maliyesini rahatlatmak için Tunus'daki harcamaları kısmayı planladığını, bu yüzden Don Juan'ın Tunus üzerindeki planlarına karşı olduğunu yazmaktadır. Fakat nihayetinde Habsburg idaresindeki Akdenizci kanadı temsil eden Don Juan'ın taleplerini kabul edip yeni kale inşasına ve kentte 8.000 kişilik bir muhafız alayı bırakılmasına izin verdi.²¹ Buna karşılık Don Juan, Tunus hükümdarlığını Mevlây Hamid'e vermek yerine onu, çocuklarıyla birlikte Napoli'ye gönderip kardeşi Mevlây Muhammed'i hükümdar yaptı.²² 8 gün kadar Tunus'da kaldıktan sonra 24 Ekim'de demir alarak Porto Farina, Bizerte ve Favignana Adası'na uğrayıp 2 Kasım'da Palermo'ya vardı.²³

Bu arada 1573 yazında Don Juan'ın karşısına çıkmayı arzularak Mora sularında ve İyon Adaları²⁴ ile Güney Arnavutluk önlerinde beliren Donanma-yı Hümâyün, artık deniz mevsimi sona erdiğinden İspanyolların eline geçen Tunus'u geri almaya teşebbüs edemeden İstanbul'a doğru yelken açtı.²⁵

İspanyol casusu Diego Squiva, II. Felipe'ye sunduğu 1574 tarihli raporda; 1573 yılı deniz mevsiminde fazla bir şey yapamadan İstanbul'a ulaşan Osmanlı donanmasından 152 kadirga, 7 mavna ile ilk ulaşanın Serdar Piyale Paşa olduğunu yazmaktadır. Osmanlılar adına karamsar bir görüntü çizen raporunda Piyale Paşa'nın gemilerinin neredeyse silahsız ve telef olmuş vaziyette bulunduğunu, savunma amacıyla Navarin Limanı ağzında yapılan kalenin inşasını tamamlamak üzere bölgede kalan Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'nınsa donanmanın kalanıyla 28 Kasım'da İstanbul'a giriş yaptığını eklemektedir. Ayrıca 1573 deniz seferinde kazanılan ganimetten 9.000 altının, Kaptan-ı Derya'nın beraberindeki yeniçeriler arasında dağıtıldığını bildirmektedir.²⁶

1574 Osmanlı Devleti'nin Tunus Seferi

Tunus'un elden çıktığı haberini alan II. Selim, bir anca önce İspanyol donanmasını imha edip Akdeniz'deki hâkimiyetini yeniden tesis etmek arzusunda idi. Bu doğrultuda hareket ederek Tunus'un kurtarılması hususunda donanmanın eksikliklerinin tamamlanıp gerekenlerin yapılması için Kılıç Ali Paşa'ya emirler verdi.²⁷

²¹ Hess, *a.g.e.*, s. 133.

²² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 29.

²³ Braudel, *a.g.e.*, s. 645.

²⁴ İyonya Denizi'nde bulunmaktadır ve aynı zamanda Yedi Adalar olarak da adlandırılır.

²⁵ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 3, Yeditepe Yayınevi, Çev. Nilüfer Epeçeli, İstanbul 2005, s. 141.

²⁶ Archivo General de Simancas, Estado, Legajo 488, Folio 61.

²⁷ Zarfî Orgun, "Selim II.'nin Kapudan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'ya Emirleri", *Tarih Vesikaları*, II, Sayı 2, Ankara Şubat 1943, s. 327.

Mühimme defterlerinde geçen hükümlere göre, Serdar olarak vezir Sinan Paşa'nın tayin edildiği bu sefer için 300 adet kadirga tahsis edildi. Ayrıca Cezâyir-i Garb Beylerbeyi olan Ramazan Paşa, Trablus Beylerbeyi Mustafa Paşa ve eski Cezâyir beylerbeyi olan Ahmed Paşa ile Tunus Beylerbeyine hükümler gönderilerek önce Tunus'a mı yoksa Bingazi'ye mi çıkarma yapılmasının uygun olacağı konusunda fikir birliğine varmaları buyruldu.²⁸

Selânikî ve Kâtip Çelebi, nihayet Donanma-yı Hümâyun'un Yemen serdarı vezir Sinan Paşa ve Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa komutasında 15 Mayıs 1574'te Tunus'a hareket ettiğini yazmaktadırlar.²⁹

Uzun mesafeli deniz seferlerinin çok büyük tehlikeler içerdiği İspanyollar kadar Osmanlılar tarafından da iyi biliniyordu. İnebahtı mağlubiyetinin yaraları daha sarılamamışken, kadirgalardan mürekkep kalabalık bir donanmayı Habsburgların kara üstlerine, İtalya'ya en yakın Kuzey Afrika Ülkesi olması sebebiyle, bu denli yakın bir yere yollamak Osmanlı devlet ricalinin oynadığı asrın en büyük kumarlardan biri olarak kabul edilebilir.³⁰ Çünkü iyi yetişmiş denizcilerin İnebahtı Deniz Muharebesi'ndeki ciddi orandaki kaybı sebebiyle Osmanlı Donanması'ndaki yerleri tam manasıyla doldurulamamıştır. Üstüne üstlük, kürekli insan gücüyle hareket ettirilen ve bir ya da iki üçgen yelkeni bulunan kadirgalarmın uçsuz bucaksız denize söz geçirmesi düşünülemezceği

²⁸ *Tunus Beğlerbeğisine hüküm ki... balen İspanyalının taht-ı hükümetinde olub ol vilâyetde alâka ve fesâdlarına sebep olan kal'a-i Halkuhad'ın bi-inâyeti'l-labi te'âlâ feth ve teshîri için üç yüz aded merâkib-i kevâkib şümâr ile kapum kullarından vesâir zuama ve erbâb-ı timârdan vâfir ve müsterfi asker tedârik olunub iş bu sene 981 Muharremü'l-haramın evâilinde teveccüh itmek üzere olub donânma-i nusret şî'arım vâsıl olunca Cezâyir-i Garb Beğlerbeğisi olan Ramazan Paşa ve Trablus Beğlerbeğisi Mustafa Paşa ve sâbıkân Cezâyir Beğlerbeğisi olan Ahmet Paşa ile cümleñüz yek dil ve ve yek cibet olub Tunus üzerine varub mubâsara itmek mi evlâdur yohsa Bingazi mubâsara itmek mi münâsibdir ber ne vech ile münâsib ise varub mubâsara idüb feth ve teshîri busûsuna ihtimâm itmenüz emr idüb...* Bk. BOA, MD, 24 Nr., Hk. 206, 6 Nisan 1574 (981.Zilhice.14); *Tunus Beğlerbeğisine hüküm ki... vusûl buldukda asla tehr ve tevakûf itmeyüb müşârun-ileyhim Beğlerbeğiler ile müşâvere idüb dahi kangı kal'a üzerine varmak evlâ ise hüsn-ü ittihâd ve ittifâk üzere yek dil ve yek cibet olub üzerine varub mubâsara idüb murahas el verdüğüne göre feth ve teshîri busûslarına evlâ-i ikdâm ve ihtimâm vucûda getitüb donânma-i hümâyunum varınca bi-inâyeti'l-labi te'âlâ envâ' yüz aklığı tabsiline say' eylesiz...* Fî 15 Zilhice sene 981 (7 Nisan 1574). Bk. BOA, MD, 24 Nr., Hk. 166; *Cezâyir Beğlerbeğisine Ramazan Paşa'ya hüküm yazıla ki... vusûl buldukda Cezâyir'in atlu ve piyade askeri ve Cezâyir'e tâbi' olan Arab tâ'ifesiyile müretteb ve mükemmel semîn yarağı ile Tunus ve Trablus Beğlerbeğileriyle dahi mülâki olub vech ve münâsib gördüğüñ üzere Tunus üzerine düşmek mi evlâdur Bingazi mubâsara itmek mi münâsibdir...* 15 Zilhice sene 981 (7 Nisan 1574). Bk. BOA, MD, 24 Nr., Hk. 168.

²⁹ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Haz. Mehmet İpşirli, TTK, Ankara 1999, C. 1, s. 91; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfârî'l-Bihar (Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan)*, Kabalıcı, İstanbul 2007, s. 120.

³⁰ Hess, *a.g.e.*, s. 134-135.

gibi, aşırı yüklü bu çektirilerin Akdeniz’de patlak veren fırtınalar karşısında tamamıyla çaresiz oldukları bilinen bir gerçektir.

Askerî ve siyasi faaliyetlere hız veren Osmanlı devlet ricalinde böyle tehlikeli bir kumara girişmeden önce Kuzey Afrika’daki korsanlara haberciler yollanarak İspanyol gemilerini gördükleri yerde vurmaları emredildi. Bölgedeki Müslüman halka cihat adına silahlanma çağrısı yapıldı. İçten ve dıştan gelebilecek saldırılara karşı tedbiri asla bırakmayan II. Selim, Batı’daki gelişmeler ışığında, İspanyollara karşı Aşağı Ülkeler’deki Protestan isyancılarla İspanya’daki Müslüman bakiyesi arasında bir ittifak kurmanın yollarını bile aradı. Diğer taraftan Habsburgların hasmı Fransa ile dostluk ilişkilerini tazelemek maksadıyla Cezayir beylerbeyi Ahmed Paşa, Fransa Kralına zarar gören gemilerine karşılık tazminat yollamıştı. Ayrıca Osmanlılar Fransız denizcilerin Mağrib sahillerinde mercan avına çıkmalarına kayıtsız kalmışlardı.³¹

Alonso de Salamanca’ya göre, Mayıs ayında İstanbul’dan ayrılan 270 kadirge, 16 mavna, 13 başka türde çektiriden mürekkep Donanmayı Hümâyün, Mora Yarımadası’nda önce Modon’a oradan da Navarin Limanı’na ulaştı. Aynı gün başka 20 kalyata [kalite] ve 20 fusta tüm komşu takımadalardan Navarin’e geldiler. Navarin’de gerekli asker ve erzakı yüklendikten sonra 5 Haziran’da 330 gemi ile Tunus’a doğru yelken açtılar.³²

Kâtip Çelebi, 268 kadirge ve kalite, 15 mavna ve 15 kalyondan mürekkep donanmada Osmanlı ülkesinden 48.000 kürekçinin gemilere dağıtıldığını yazmaktadır.³³

Diego de Haedo’ya göreyse Temmuz ayında Tunus önlerinde beliren Osmanlı donanması, çok sayıda top, cephane, erzak ve cenkçi taşıyan 250 kadirge, 10 mauna, 30 karamürselden mürekkepti.³⁴

Hess’e göre, Cezayir, Tunus ve Trablusgarb beylerbeyilerinin yönetimi altında gelen yaklaşık 30.000 kadar yeni kuvvet donanmaya takviye oldu. Böylece son gelenlerle birlikte Serdar Sinan Paşa komutasındaki muhasara kuvveti 100.000’e ulaştı. Sayıca kalabalık olan Osmanlı ordusu, İnebahtı savaşına katılan donanmaların hepsinden daha büyük bir donanma tarafından

³¹ Hess, *a.g.e.*, s. 133-135.

³² Castrillo, *a.g.m.*, s. 256-257.

³³ Katip Çelebi, *a.g.e.*, s. 120.

³⁴ Haedo tarafından kaleme alınan 1612 tarihli Topografía y Historia General de Argel [Cezayir’in Genel Tarihi ve Topografyası] adlı kronik için bakınız: Fray Diego de Haedo, *Topografía e Historia General de Argel, La Sociedad de Bibliófilos Españoles*, V. 3, Madrid 1927, s. 358.

desteklenmekteydi. Bu haliyle Tunus seferi, 16. yüzyılın en pahalı Osmanlı girişimi olarak kabul edilebilir.³⁵

Osmanlı kuvvetlerinin ilk hedefi yeni bir kale ile berkitilmiş olan Halkulvâd oldu. Alonso de Salamanca, Don Juan de Austria ayrıldığından beri Tunus kentindeki *Nova Arx*'in inşasını üstlenen ve bu kalenin komutanı olan Gabrio Serbelloni ve Halkulvâd'ın komutanı Pedro de Portocarrero gibi İspanyol otoritelerinin, gelmekte olan Osmanlı tehlikesinin ciddiyetinden istihbarat eksikliği sebebiyle bihaber olduklarını yazmaktadır. 12 Haziran'da beraberindeki çok sayıda kadirga, takviye birliği taşıyan gemi ve para ile Tunus'a gelen Albay Tiberio Braccanza sayesinde gelmekte olan Osmanlı kuvvetini öğrendiler.³⁶

2 Temmuz'da Halkulvâd kalesinde toplanan savaş meclisinde Serbelloni, İspanya Kralından farklı bir emir alınca kadar Tunus kalesinde kalacağını fakat Halkulvâd'ın savunmasına 9 tabur göndereceğini bildirdi. Mevcutta 6 tabur tarafından korunan Halkulvâd'a İspanyollar tarafından terk edilen komşu Bizerte Kalesi'nden bir tabur daha eklendiğinde savunmadaki toplam tabur sayısı 16'ya çıktı. Alonso de Salamanca, Tunus kalesinde bulunan tüm kuvvetleri Halkulvâd savunmasına yığmayan Serbelloni'nin bu kararını şiddetle eleştirmekte, muharebenin kaybedilmesinin sebepleri arasında göstermektedir.³⁷

13 Temmuz'da Osmanlı donanması, Kartaca burnunun karşısında demir attı. Bu esnada Osmanlı birlikleri büyük bir hızla karaya çıkarak siper kazmaya başladılar. Ertesi gün, Halkulvâd önünde iki ordu arasında ilk çatışmalar başlamış olup Osmanlılar sarnıçları ele geçirdikten sonra kuşatma için araziye hazırlamaya başladılar. Osmanlı kuvvetleri, hızlı bir çıkarma yaptığı günden itibaren on gün içinde bataryalarını su kuyularının yakınına yerleştirdiler. Deniz ve su kuyuları arasında tabya inşa ederek hat kurdular. Gece gündüz aralıksız bin parça top atışı yaparak Halkulvâd kalesini döğmeye başladılar. İlaveten Alonso de Salamanca, Trablus, Kayravan ve Cezayir'den savaşçı Mağriplilerin, Osmanlı kuvvetlerinin yardımına koştuklarını yazmaktadır. İspanyolların baskısı sonucu Kuzey Afrika kıyısı boyunca başta tüccarlar olmak üzere insanların serbestçe seyahat etmeleri kısıtlandığından ekonomilerinin büyük zarar gördüğünü ifade etmektedir. Bundan dolayı yerlilerin intikam almak adına Osmanlılar tarafında yer aldıklarını söylemektedir.³⁸

Halkulvâd Kalesi, Tunus körfezi ile Tunus Gölü'nü birbirine bağlayan bir kanalın üzerine inşa edilmişti. Alonso de Salamanca'ya göre, gece gündüz tüm şiddetiyle devam eden muhasarada Osmanlı kuvvetleri, aslında denizden Tunus

³⁵ Hess, *a.g.e.*, s. 135-136.

³⁶ Castrillo, *a.g.m.*, s. 257-258.

³⁷ Castrillo, *a.g.m.*, s. 259-260.

³⁸ Castrillo, *a.g.m.*, s. 260-263.

Gölü'ne gemilerini geçirerek Tunus ve Halkulvâd kaleleri arasındaki bağlantıyı kesmeyi amaçlamaktaydılar. Yoğun bombardıman ateşi karşısında büyük direnç gösteren ve Osmanlılara büyük kayıplar verdiren müdafilerden 8 komutan, Halkulvâd komutanı Don Pedro de Portocarrero'dan kanalın giriş çıkışını kontrol eden kapakta bir tabya inşa edilmesini istediler. Aksi takdirde Osmanlıların kanalı ele geçirmeleri durumunda direnişin kırılacağını söylediyse de teklifleri reddedildi. Ancak savunmaya büyük zarar verdiren Osmanlı muhasarası karşısında Serbelloni'den takviye birlik istendi. 29 Temmuz'da Tunus kalesi komutanı Gabrio Serbelloni takviye çağrılarında Halkulvâd kalesine 4 tabur daha göndererek cevap verdi. 9 Ağustos'ta Osmanlı kuvvetleri kanalın kontrolünü ele geçirmek için yaptıkları ağır top atışlarına rağmen kale duvarlarında hiçbir gedik açamadılar. Bu yüzden lağımçılar, yeni inşa edilen burçları havaya uçurmaya çalıştılsa da kale burçlarının çok yüksek olması sebebiyle bir sonuç alamadılar.³⁹

7 Ağustos'ta *Nova Arx* komutanı Serbelloni'den Tunus kalesini bırakıp tüm güçleri Halkulvâd'in yardımına koşması istendiyse de, İtalyan komutan yeni takviye birlikler göndermekle yetindi. 19 Ağustos'ta Halkulvâd'dakiler için işler oldukça kötüye gitmeye başladı. Yeniden yapılan yardım çağrılarında Serbelloni, 6 tabur daha gönderip kalesini yine terk etmedi. Nihayetinde büyük kayıplar vermelerine karşın Osmanlılar, 23 Ağustos'ta Halkulvâd'i ele geçirmeyi başardılar. Alos de Salamanca'ya göre Gabrio Serbelloni'nin muharebenin başından beri iki orduyu birleştirmemesi ve diğer Hıristiyan devletlerden hiçbir yardımın gelmemesi savaşın kaybedilmesinin asıl sebebiydi. Ayrıca muharebenin kaybedileceğinin kesinleştiği sırada Pedro de Portocarrero, hazinedar Madariaga'nın kaledeki mühimmatı havaya uçurma tavsiyesini yerine getirmeyip Osmanlıların eline geçmesine yol açması bir beceriksizlik örneğiydi. Yine de Halkulvâd kuşatması Osmanlı ordusuna 20.000 kayıp verdirerek büyük bir direniş örneği gösterdi. İspanyollar açısından bakıldığında ise 40 gün süren çatışmada 19'u İspanyol, 10'u İtalyan olmak üzere 29 bölük, başta Halkulvâd kumandanı Don Pedro de Portocarrero olmak üzere 12'si İspanya, 5'i İtalyan'dan 17 meşhur komutan yitirildi.⁴⁰

Castrillo, Gabrio Serbelloni'nin kuşatma boyunca takındığı tavrı değerlendirirken, *Nova Arx*'i terk etmemesinin kraliyet tarafından tüm valilere buyurulan yasal bir kaideden kaynaklandığını yazmaktadır. Bu temel prensibe göre üst makamdan her hangi bir emir almadıkları sürece ölene kadar konumlarını muhafaza edip savunmakla yükümlüdürler. Aksinin uygulanması

³⁹ Castrillo, *a.g.m.*, s. 264-266.

⁴⁰ Castrillo, *a.g.m.*, s. 266-273.

halinde hayatta kalırlarsa şayet ihanet suçundan yargılanıp idama cezalandırılmaları söz konusudur.⁴¹

Halkulvâd'ın fethinden sonra Osmanlı ordusu tüm kuvvetleriyle Tunus kalesinin muhasarasına girişti. *Nova Arx*, Serbelloni'nin emrindeki İspanya ve İtalya'dan 3.200 askerden mürekkep 21 bölük tarafından korunuyordu. 13 Eylül'deki çatışmada İspanyol kuvvetleri büyük bir direnç göstermiş olup Alonso de Salamanca'ya göre, 601 kayıp verdiler. Türklerin kaybıysa 13.000'di. 12'si İspanyol, 8'i İtalyan 20 subay kayıp veren müdafilerde komutan Gabrio Serbelloni hayatta kalmasına rağmen Osmanlılara esir düşmekten kurtulamadı. Esir düşenlerden arasında daha sonraki Osmanlı-İspanyol ateşkeslerinin mimarı olarak tarihe adını yazdıran Giovanni Margliano da bulunuyordu. Tunus Gölü'ndeki İspanyollar tarafından Santiago (San Jak) adı verilen adada bulunan Juan de Zanoquera'ya üç gün mühlet verilerek teslim olması istendi. Serdar Sinan Paşa tarafından kendisine eşlik etmesi için verilen 50 düşük rütbede adamla birlikte 16 Eylül'de arkasında büyük bir hazine bırakarak adayı terk edip çekildi. 20 Eylül'de fetih tamamlanmış olup *Nova Arx*'i korumaya Halkulvâd kalesini ise yıkmaya karar veren Osmanlı savaş meclisi, Tunus'ta 6.000 asker bırakarak Kuzey Afrika seferini tamamlamış oldu.⁴²

Fetih neticesinde Hafsî Hanedanlığı yıkılmakla birlikte, Don Juan'ın daha önce hükümdar tayin ettiği Mevlây Muhammed esir olarak İstanbul'a götürüldü. Böylece Tunus'a Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet statüsü verildi.⁴³

Sonuç

Muhasara kuvveti 100.000'e kadar ulaşan ve İnebahtı savaşına katılan donanmaların hepsinden daha büyük bir donanma tarafından desteklenen Osmanlı ordusunun 1574 Tunus seferi, 16. yüzyılın en pahalı Osmanlı girişimi olarak kabul edilebilir. Tunus'un fethi Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasındaki

⁴¹ Castrillo, *a.g.m.*, s. 274.

⁴² Castrillo, *a.g.m.*, s. 268, 276- 278. Ahmet Kavas, Tunus ve Halkulvâd birlikte Sen Jak kalelerinin tamamı Osmanlı idaresine girdikten sonra, Sinan Paşa'nın Tunus'ta 3.000 yeniçeri bıraktığını ve Haydar Paşa'yı yeniden Beylerbeyliğe getirdiğini yazmaktadır. Bk. Ahmet Kavas, "Tunus", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul 2012, s. 388; Feridun Bilgin ise fetihten itibaren 1881'deki Fransa'nın işgaline kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalacak olan Tunus'ta bırakılan muhafız sayısının 4.000 yeniçeri olduğunu söylemektedir. Lakin Bilgin'in, Tunus birlikleri komutanı Serbelloni'nin direnişinin Halkulvâd'dan sonra Tunus kalesinin fethini bir ay geciktirdiğini, nihai fethin Ekim'de tamamlandığını yazması kroniğin yazarı Alonso de Salamanca'nın yukarıda verdiği tarihle çelişmektedir. Bk. Feridun Bilgin, "Tunus Üzerinde Osmanlı-İspanyol Hâkimiyet Mücadelesi (XVI. ASIR)", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12 Sayı:44, Kış-2013, s. 196-197.

⁴³ Muhammed Razûk, "Hafsîler", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 2012, s. 127.

öncü konumunu pekiştirmesine ve İnebahtı'da kaybettiği itibarını geri kazanmasına yardımcı olan bir zaferdir. Bunun yanı sıra Osmanlıların Avrupa ve Akdeniz dünyasındaki askeri üstünlüğünü bir müddet daha muhafaza etmesini sağlayan çok önemli bir siyasi hamle olarak görülmelidir. Tunus'un zaptıyla en batıdaki topraklar bir kenara bırakılırsa, Kuzey Afrika'nın tamamı Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Yine de 33.000'den fazla asker kayıp verilmesine yol açan bu seferin askerî ve iktisadi bedeli Osmanlı Devleti için ağır olmuştur. Diğer taraftan hem Akdeniz'de devasa bir donanma bulundurarak Kuzey Afrika'nın batısında hâkimiyet kurmaya çalışan, hem de Aşağı Ülkeler meselesiyle uğraşan II. Felipe, iki cephedeki mücadelelerin İspanya maliyesini darboğaza sürüklediğini tam manasıyla anlamıştır. Artık II. Felipe için, İspanya ekonomisinin en önemli sacayaklarından biri olan Aşağı Ülkeler'deki devletin egemenlik sorununa ağırlık vermek bir zorunluluk teşkil etmiştir. İspanyol hazinesinde yaşanan mali kriz bunu açıkça ortaya koymuştur. Bu siyaseti izleyebilmesi için Osmanlı gibi devasa bir savaş gücü karşısında Akdeniz'deki güvenliğini sağlaması gerekmektedir. Bu doğrultuda İspanyollar, Venedik'in yaptığı gibi bundan sonra Osmanlılarla ateşkes arayışlarına girişeceklerdir.

Kaynakça

Birincil El Kaynaklar:

- Archivo General de Simancas, Estado, Legajo 488, Folio 61.
Real Biblioteca de Madrid, folio 1, Manuscrito II/1330.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):
BOA, MD, 22 Nr., Hk. 308.
BOA, MD, 22 Nr., Hk. 416.
BOA, MD, 22 Nr., Hk. 419.
BOA, MD, 24 Nr., Hk. 166.
BOA, MD, 24 Nr., Hk. 168.
BOA, MD, 24 Nr., Hk. 206.

Yazma Eserler:

- Bostan, İdris, “İnebahtı Deniz Savaşı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul, 2000, s. 288.
- Braudel, Fernand, *El Mediterráneo y el Mundo Mediterráneo en la Época de Felipe II*, Tomo Segundo, Traducción: Mario Monteforte Toledo, Wenceslao Roces y Vicente Simón, Fondo de Cultura Económica, Mexico 2010.
- Bilgin, Feridun, “Tunus Üzerinde Osmanlı-İspanyol Hâkimiyet Mücadelesi (XVI. ASIR)”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12 Sayı:44, Kış-2013.
- Córdoba, Luis Cabrera de, *Felipe Segundo, Rey de España*, Tomo Segundo, Madrid 1876.
- Castrillo, Ricardo Gonzáles, “La Perdida de la Goleta y Túnes 1574 y Otros Sucesos de Historia Otomana, Narrados por un Testigo Presencial: Alonso de Salamanca”, *Anaquel de Estudios Árabes*, V. 3, Madrid 1992.
- Crowley, Roger, *Empires of the Sea: The final Battle for the Mediterranean 1521-1580*, Faber and Faber, London 2009.
- Gürkan, Emrah Sefa, “Osmanlı-Habsburg Rekâbeti Çerçevesinde Osmanlılar’ın XVI. Yüzyıl’daki Akdeniz Siyaseti”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. Haydar Çoruh – M. Yaşar Ertaş- M. Ziya Köse, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.
- Haedo, Fray Diego de, Topografía e Historia General de Argel, La Sociedad de Bibliófilos Españoles, V. 3, Madrid 1927.
- Hess, Andrew, *Unutulmuş Sınırlar: 16. Yüzyıl Akdeniz’inde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi*, Çev. Özgür Kolçak, Küre Yayınları, İstanbul 2010.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 3, Yeditepe Yayınevi, Çev. Nilüfer Epečeli, İstanbul 2005.

Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihar (Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan)*, Kabalıcı, İstanbul 2007.

Kavas, Ahmet, "Tunus", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul 2012.

Koenigsberger, H. G., "Western Europe and The Power Spain", *The Cambridge Modern History*, V. 3, Ed. R. B. Wernham, Cambridge University Press, London 1971.

Orgun, Zarif, "Selim II.'nin Kapudan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'ya Emirleri", *Tarih Vesikaları*, II, Sayı 2, Ankara Şubat 1943.

Razûk, Muhammed, "Hafsiler", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 2012.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Haz. Mehmet İpşirli, C. 1., TTK, Ankara 1999.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi: II. Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Andlaşmasına Kadar*, C. 3, I. Kısım, TTK, Ankara 2009.